

Березюк О.С. Деякі аспекти формування творчої особистості майбутнього вчителя у педагогічній спадщині А.С. Макаренка // Національна освіта у контексті творчості А.Макаренка: Зб. наук. праць /За ред. проф. М. В. Левківського. – Житомир: ЖДЦНТІЕІ, 2003.– С. 107-109.

**Березюк О.С.,
Житомирський педуніверситет**

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО
ВЧИТЕЛЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ А.С.МАКАРЕНКА**

У психолого-педагогічній літературі існують різні характерні особливості формування творчої особистості (Ю. А. Азаров, Б. Г. Ананьєв, Ф. Н. Гоноболін, І.А.Зязюн, В. М. Коротов, Н. В. Кузьміна, Д. Ф. Ніколаєнко, І. А. Синиця, В. І. Щербакова ті ін.), але найбільш повно дана проблема висвітлена в працях А. С. Макаренка.

У літературі ставиться питання про необхідність відбору абітурієнтів, які здатні володіти педагогічним талантом, зможуть проявити творчість в професійній діяльності. А. С. Макаренко говорив: «Чи можемо ми будувати виховання дітей та молоді, розраховуючи лише на талант? Ні." Талант—явище рідке, а країні потрібні мільйони вчителів, тому "чому повинна страждати дитина, яка потрапила до неталановитого педагога" (4, 234). А. С. Макаренко був переконаний, що творчість в педагогічній діяльності є набутою особливістю особистості і її може досягти кожний, хто буде оволодівати педагогічними знаннями та удосконалювати свої індивідуальні здібності.

А.С.Макаренко зазначав, що творчий педагог, перш за все, повинен мати загальні та глибокі знання наук, що викладаються, знання з педагогіки, загальної, вікової, педагогічної психології, вміння використовувати їх в практиці навчання та виховання; досконале оволодіння методикою та технікою педагогічного впливу на учня, вміння із числа методів вибрати найрезультативніший, загальна висока культура та ерудиція (3,76).

Для розвитку творчого потенціалу вчителя потрібно створити відповідні умови ще під час його підготовки у педвузі. Формуванні творчого, ініціативного, самокритичного педагога може бути здійснено лише тоді, коли майбутній учитель уже в роки навчання в педагогічному вузі буде поставлений в умови, наближені до його практичної діяльності за допомогою активних методів навчання,, що готують його до творчої діяльності.

Процес спілкування вчителя і учня становить суттєвий компонент змісту професійно-педагогічної діяльності. Адже однією з найважливіших якостей педагога є його вміння організувати взаємодію з дітьми, тобто спілкуватись з ними, керувати їх діяльністю.

У сучасній науково-педагогічній літературі термін "професійно-педагогічне спілкування" розглядається як система засобів і навичок органічної взаємодії педагога і вихованців, до змісту якої входить обмін інформацією, пізнання особистості, прояв виховного впливу, організація відносин з допомогою різних комунікативних засобів.

Проблема підготовки майбутнього вчителя до спілкування з учнями тією чи іншою мірою знайшла своє відображення в дослідженнях педагогів: І. А. Зязюна, В. А. Кан-Каліка, О. В. Киричука, Н. В. Кузьміної, Ю. М. Кулюткіна, А. С. Макаренка, А. В. Мудрика, В. А. Сластьоніна, Л. Ф. Спіріна, В. О. Сухомлинського, П. І. Щербаня, а також психологів — Б. Г. Ананьєва, О. Б. Бодальова, Я. Л. Коломийського, О. М. Леонтєва, Б. Ф. Ломова, І. О. Синиці, Т. С. Яценко та ін. У працях цих вчених розкрито сутність педагогічного спілкування, його структуру, функції, умови, стадії формування комунікативних умінь,

методи навчання студентів певних прийомів педагогічного спілкування; встановлено закономірності психічних явищ, на основі яких можна сформулювати комунікативні уміння, обирати певний стиль спілкування відповідно до особистих якостей вчителя.

Тим часом спостереження за навчально-виховним процесом педагогічного вузу, якісний і кількісний аналіз змістових недоліків педагогічної практики студента дають змогу дійти висновку, що розв'язання проблеми підготовки майбутнього вчителя до спілкування з учнями є далеко не повним.

Як свідчать дослідження, лише 9,8% опитуваних молодих вчителів вважають, що в них не виникає труднощів у спілкуванні з дітьми, а 54,6% вважають, що такі труднощі є. Пов'язано це з недостатнім рівнем психолого-педагогічної підготовки у вузі (42,3% опитуваних).

Опитування, аналіз планів і програм вузівської підготовки майбутніх вчителів свідчать: необхідні зміни у викладанні психолого-педагогічних дисциплін, які спрямовували б майбутнього вчителя на удосконалення умінь спілкування з учнями, розвиток творчої майстерності. Адже навчання має творчий характер. А відтак формування педагога творчого, ініціативного, самокритичного може бути здійснено лише тоді, коли майбутній вчитель уже в роки навчання в педагогічному вузі буде поставлений в умови, наближені до його практичної діяльності за допомогою активних методів навчання, що готують його до співпраці з учнями.

Для дослідження готовності до спілкування, до майбутньої творчої професійної діяльності ми розробили спеціальні критерії: знання суті, структури спілкування і можливих моделей педагогічних ситуацій; аналіз педагогічних явищ та фактів; проектування (конструювання) змісту та способів майбутнього педагогічного впливу; практичне застосування моделювання педагогічних ситуацій у шкільних умовах.

Встановлення рівнів готовності до спілкування проводилось на основі визначення теоретичних знань студентів, опитування і тестування їх, моделювання ними типологічних педагогічних ситуацій.

Було запропоновано три види завдань: аналіз фактів і явищ спілкування і моделювання; проектування змісту та способів педагогічного впливу; практичне застосування педагогічного впливу.

Виходячи з наведених критеріїв, за результатами діагностичного зрізу було виділено чотири групи студентів, готовність до спілкування з учнями в яких перебуває на різних рівнях (нульовий, аналітичний, конструктивний та професійно-творчий).

З нульового (0) рівня студент вміє передавати інформацію без аналізу й оцінювання; не знає сутності й структури спілкування, педагогічної ситуації, моделювання педагогічних ситуацій; не володіє розумовими операціями у пошуках виходу з моделюючої ситуації, а якщо вихід відбувся, останній був без чіткого орієнтування.

Аналітичний (I) рівень засвідчує, що студент здатний передавати інформацію емоційно і виразно, але без її аналізу й оцінювання; не знає сутності та структури спілкування; розумовими операціями володіє частково; орієнтується в умовах взаємодії слабо; у змозі проектувати найпростіші типові ситуації.

Конструктивний (або конструктивно-проективний (II)) рівень дає підстави стверджувати, що студент знає сутність та структуру спілкування, уявляє педагогічні ситуації, а типові ситуації може моделювати; розумовими операціями володіє частково; пошук виходу із запропонованих ситуацій супроводжує пізнавальною діяльністю, самостійним мисленням.

Професійно-творчий (III) рівень свідчить, що студент знає сутність і структуру спілкування; пошук виходу із запропонованих завдань-ситуацій супроводжується активною пізнавальною діяльністю, самостійним мисленням і творчістю у виборі педагогічних засобів і методів впливу на вихованців; вміє систематично моделювати педагогічні ситуації на спілкування як в умовах уявної (моделюючої) педагогічної діяльності, так і за реальних умов шкільної практики.

Отже включення студентів у професійні ситуації створює умови, за яких майбутні вчителі мають змогу самостійно аналізувати педагогічні процеси, встановлювати зв'язки між явищами, педагогічним впливом та зворотною реакцією учня, усвідомлюють логічні зв'язки, послідовність дій, зіставляють раніше вивчене з новими набутими знаннями і використовують їх для розв'язання педагогічних ситуацій, тобто вчаться спілкуватись. Відтак педагогічні ситуації створюються за врахування структури спілкування.

Література

1. Бех І.Д. та ін. Деякі аспекти нової виховної парадигми (в контексті творчості А.С.Макаренка) // Педагогіка і психологія. – 2001. - №1.
2. Макаренко А.С. Твори: В 7 т. – К., 1954. – Т.5.
3. Макаренко А.С. Пед.соч.: В 8 т. – М., 1986. – Т.8. Основи педагогічної майстерності / За ред. Зязюна І.А. – К.: Вища школа. – 1998.
4. Основи педагогічної майстерності / За ред. Зязюна І.А. – К.: Вища школа. – 1998.
5. Хромов О.О. та ін. Концепція родинного виховання А.С.Макаренка і сучасність // Педагогіка і психологія. – 1998. - №1.